

LESY MURÁNSKEJ PLANINY

od geologického podlažia sa v bučinách mení druhové zloženie bylín, preto ekológovia v rámci bučín rozlišujú viaceré typy biotopov. V Národnom parku Muránska planina sú najviac zastúpené vápnomilné bukové lesy, bukové a jedľovo-bukové kvetnaté lesy. Vo vápencových bučinách často nachádzame niektorú z našich lesných orchideí. Vo veľkej úcte by mali mať vtáky nášho najväčšieho ťaťľa – tesára čierneho. V snahe získať potravu alebo úkryt, vytesáva pre seba dutiny ako aj pre iné vtáky. Najväčším z nich je sova dlhochvostá. Pekné bučiny môžeme vidieť napríklad v Hrdzavej doline, v Martinovej doline, na Šarkanici alebo pod Šiancami.

SMREČINY

Aj keď je smrek obyčajný jednou z najviac rozšírených drevín na Muránskej planine, prirodzené rozšírenie smrečín je len v najvyšších polohách – na Fabovej holi a na Kľaku. Smrekové porasty v nižších polohách sú nepôvodné, vznikli umelým zalesnením. Smrekové drevo je totiž hospodársky cenené, a preto sa smrek pestuje aj mimo svojho optima. Je to však na úkor horšieho zdravotného stavu a stability umelých smrekových monokultúr. Azda najvýznamnejším partnerom smreka v jeho prirodzených horských porastoch je jarabina vtáčia. Ak dôjde k rýchlemu rozpadu smrečiny, či už v dôsledku vetra alebo lykožrúta, pričom sa smrek nedokáže prirodzene obnoviť, plochu obsadí práve krátkoveká jarabina. V jej tieni má potom smrek ideálne podmienky na svoj rast a po niekoľkých desaťročiach nadvlády jarabiny sa nadiho opäť stáva dominantou drevinou. Podobne ako pri bučinách, aj smrečiny vytvárajú viacero typov biotopov. Na žulovej Fabovej holi prevládajú čučoriedkové smrekové lesy, na andezitom tvorenom Kľaku tvoria podrast vysoké byliny mačucha cesnačkovitá, mliečivec alpínsky a iné. Typickým obyvateľom smrečín Muránskej planiny je naša najväčšia kura tetrov hlučáň. Larvy lykožrútov hľadá pod kôrou ťateľ dubník trojprstý. Aj medzi spevavcami nájdeme špecialistov na smrečiny, patria medzi nich sýkorka uhliarka, sýkorka chochlatá, králik zlatohlavý.

Čučoriedková smrečina na Fabovej holi
Autor: J. Šmidt

Jelšovo-smrekový les na brehoch poloka Hronec. Autor: J. Šmidt

Jelšové lesy spravidla potoky na území celého Národného parku Muránska planina. Na juhu územia rastie predovšetkým teplomilnejšia jelša lepkavá, v severnej časti prevažuje jelša sivá. Okrem nich v jelšínach nátráime aj na jaseň štíhly, smrek obyčajný alebo niektorú z vrb. Určujúcou zložkou prostredia je voda, v jelšínach rastú len byliny náročné na vodu a podobné je to aj s živočíchmi. Jelšiny sú biotopom obojživelníkov, viazané sú na ne niektoré veľmi vzácne druhy bezstavovcov.

JELŠOVÉ LESY

Lýkovec muránsky. Autor: J. Šmidt

TEPLOMILNÉ DUBINY

Výskyt teplomilných submediteránnych dubových lesov na Muránskej planine je zaujímavým javom. V polohách v nadmorskej výške 500 až 900 m by človek v týchto končinách očakával bučiny. Plynká pôda na karbonátovom podlaží v kombinácii s južnou expozíciou pomerne strmých svahov a snáď aj vplyv pastierstva, spôsobili súčasné rozšírenie dubín na Muránskej planine. Ich väčšie či menšie plochy nájdeme na väčšine južne exponovaných svahov od sedla Predná hora až po Šarkanicu. Zblízka si ich možno prehliadnuť z turistického chodníka medzi Prednou Horou a Muránskym hradom. Dominantnou drevinou býva dub žltkastý (zo skupiny duba zimného). Takmer vždy je prítomná vrstva krovin, prevažuje v nej drieň obyčajný. Typickým obyvateľom teplomilných dubín je napríklad strnádka cia.

Teplomilné dubiny na Muránskej planine často prechádzajú do otvorených suchomilných travinnobylinných spoločenstiev. Autor: J. Šmidt

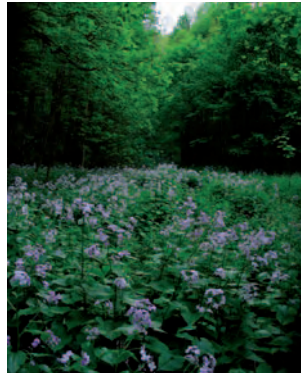
Strnádka cia. Autor: J. Šmidt

SUTINOVÉ LESY

Pod skalnými bralami na hrane karbonátovej plošiny, ale aj inde na strmých svahoch sa vytvorili podmienky pre existenciu asi najpestrejšieho lesného spoločenstva Muránskej planiny, lipovo-javorového sutinového lesa. Drevinová etáž býva bohatá. Tvoria ju lipa malolistá, lipa veľkolistá, javor mliečny, javor horský, brest horský, jaseň štíhly. Pretože sa sutinové lesy vyskytujú často v mozaike s bučinami či dubinami, prenikajú do nich aj dreviny týchto spoločenstiev. Medzi bylinami prevládajú byliny náročné na dusík, napríklad mesačnica trvác, cesnačka lekárska, bažanka trvác. Sutinové lesy možno zhliaďnuť pod Cigánkou, v Hrdzavej doline, pod Šiancami alebo v Martinovej doline.

Sutinový les pod Kučelachom. Autor: J. Šmidt

Mesačnica trvác. Autor: L. Bobáková

Autor textu: J. Šmidt

Autori fotografií: L. Bobáková, D. Blanár, E. Hapl, O. Kořínek, J. Salay, J. Šmidt, J. Žiak

Vydala: © Štátna ochrana prírody SR, Banská Bystrica v roku 2015

Náklad: 3 000 ks

Kontaktná adresa: Štátna ochrana prírody SR, Správa NP Muránska planina, ul. J. Kráľa 12, 050 01 Revúca, tel. č. +421 58 442 20 61, fax: +421 58 488 17 90, e-mail: snmp@soprs.sk, www.nmp.sk, www.soprs.sk

Publikácia bola vydaná v rámci projektu „Vypracovanie pilotného programu starostlivosti o NP Veľká Fatra, NP Muránska planina a CHKO Cerová vrchovina v súlade s prehodnocovaním chránených území“, ktorý je spolufinancovaný z Európskeho fondu regionálneho rozvoja v rámci Operačného programu Životné prostredie.

Cieľom ochrany prírody a krajiny je dlhodobá zabezpečiteľnosť rozmanitosti druhov a ich spoločenstiev a prírodných krás. Veľmi významnú úlohu zohrávajú pri napĺňaní týchto cieľov národné parky. Na území Slovenska boli za národné parky vyhlásené územia podstatne nezmenené ľudskou činnosťou, v ktorých je ochrana prírody podľa zákona nadradená nad ostatné činnosti. Lesy pokrývajú až 86 % Národného parku Muránska planina, preto sa zásadnou mierou podieľajú na biologickej rozmanitosti tohto chráneného územia.

Lesy sa u nás formovali posledných 6 tisíc (bučiny) až 10 tisíc (smrečiny) rokov. Pri porovnaní s dĺžkou jednej generácie lesa, ktorá trvá 250 až 400 rokov, si môžeme uvedomiť, že sa tu vystriedalo len niekoľko desiatok generácií lesa, ktoré podliehali aj významným klimatickým výkyvom. Napriek tomu prežili v ohromnej pestrosti druhov a ich spoločenstiev. Naše lesy sú veľmi dynamické ekosystémy.

Po veternej smršti v roku 2004 ostali vyvážané smrečiny bez zásahu, následne gradovala populácia lykožrútov. Staré smrekové prirodzene nahradila nová generácia lesa s prevahou jarabiny višňovej. Autor: J. Šmíd

STOTISÍC STROMOV NIE JE LES

S každou drevinou, ktorá sa v procese formovania lesa dostávala na naše územie sa sem dostali aj stovky iných druhov húb, nižších a vyšších rastlín a živočíchov. Tu sa dostávali do vzťahov s pôvodnými druhmi. Takto sa pomaly formovali spoločenstvá tvorené druhmi, ktoré v daných podmienkach stanovišťa dokázali najlepšie odolávať nástrahám klímy, konkurencii, chorobám alebo predátorom. V rámci lesa sa druhy adaptovali na rôzne zložky prostredia. Žijú v pôde, v opadanom listí, na bylinách, na drevinách alebo v ich dreve. V korunách stromov, v dutinách alebo v dreve mŕtvych stromov v rôznych štádiách jeho rozkladu. Táto špecializácia je trvalá a bez prítomnosti vhodných podmienok prostredia druhy nedokážu prežiť. Les nie je len súbor stromov. Les je zložitá spoločnosť mikroorganizmov, rastlín a živočíchov s ich vzájomnými väzbami, ktorého kostru tvoria stromy.

Fuzáč alpský pre svoj vývoj potrebuje mŕtve bukovo drevo. Autor: O. Kořínek

Tetrov hlucháň žije v horských smrečinách. Autor: J. Žiak

PRALESY A PRIRODZENÝ CYKLUS LESA

Po stáročiach intenzívneho pôsobenia človeka by sa mohlo zdať nemožné, aby na Muránskej planine ostali človekom nedotknuté lesy – pralesy. Napriek tomu sa podarilo v najneprístupnejších kútoch nájsť lesy, ktoré majú všetky znaky pralesa. Najzachovalejší je v Javorníkovej doline. Menšie fragmenty sa našli na Malej a Veľkej Stožke, Poludnici, v Hrdzavej doline. Od hospodárskeho lesa ich odlišuje niekoľko znakov. Predovšetkým je to prítomnosť hrubých stromov s vekom na hranici veku dozrievania jednotlivých drevín, prítomnosť dostatočného množstva hrubého mŕtveho dreva v rôznych štádiách rozkladu a prítomnosť prirodzených štruktúr lesa.

Stromové dutiny sú využívané živočíchmi najmä pre potreby úkrytu, výchovy mláďat, zimovania a skladovania potravy. Mnohé druhy vtákov hniezdia výlučne v dutinách stromov (ďatle, sovy, niektoré spevavce). Z cicavcov sú najčastejšie osídľované rôznymi druhmi hlodavcov (veverica, plch, hrdziak, myšovka). Potravu tu často hľadajú hmyzožravce (piskor, jež) a šelmy (najmä kunovité).

Dutiny vytesané ďatľami slúžia aj iným druhom živočíchov. Autor: E. Hapl

Netopiere osídľujú dutiny stromov počas celého roka. V lete regulujú početnosť hmyzu v lesoch aj mimo nich, v dutinových úkrytoch odchovávajú svoje mláďatá. V zime sú netopiere schopné využívať len dutiny v hrubých stromoch, kde je relatívne stabilná teplota.

Výskyt hrubých stromov s vekom blízkym veku dozrievania príslušnej dreviny je ďalším charakteristickým znakom prírodných lesov. V našich podmienkach sa napríklad buk a smrek dozrievajú približne 200 rokov, jedľa 300–400 rokov. Hospodárske lesy sa spravidla ťažia vo veku 100 až 120 rokov, preto v nich veľmi hrubé stromy zvyčajne chýbajú. Chýbajú tak aj dutiny dosť veľké na to, aby sa do nich zmestila sova dlhochvostá so svojimi mláďatami. A chýbajú aj konáre dosť hrubé na to, aby uniesli hniezdo orla skalného alebo bociana čierneho.

Jedľa v Hrdzavej doline patrila medzi najhrubšie stromy na Muránskej planine, v polovici kmeňa ju zlomil vietor, vyschla v roku 2014. Autor: J. Šmíd

Odumierajúce a mŕtve stromy, či už stojace alebo ležiace, sú prirodzenou súčasťou lesného ekosystému. V prírodných procesoch majú nezastupiteľnú funkciu. Mŕtve drevo je substrátom pre rast novej generácie lesa. V prirodzených smrečinách často dokážu vyrásť mladé stromčeky len na vyvýšenom mieste, akým je padnutý kmeň alebo na kope opadanej kôry okolo stojaceho „suchára“, kde je nižšia konkurencia bylín. Na mŕtve drevo v rôznych štádiách rozkladu je naviazané obrovské množstvo rozličných druhov, najmä húb a bezstavovcov. Ak mŕtve drevo v lesoch chýba, takéto druhy sa tam nevyskytujú. Kým rastie hospodársky les, kde je drevo hlavným produktom, hospodár sa pomerne často vracia s hospodárskymi zásahmi a okrem živých stromov sú odstraňované aj odumreté stromy. Mnohé druhy viazané na mŕtve drevo sa preto v hospodárskych lesoch nevyskytujú. Preto sú zriedkavé a vzácne.

Bez dostatku mŕtveho dreva sú lesy biologicky ochudobnené. Autor: J. Šmíd

V niektorých smrečinách sa smrek dokáže obnoviť len na hníjom mŕtvom dreve. Autor: D. Blanár

Na lesy pôsobia prírodné sily. Živé organizmy majú svoj vek dožitia, platí to aj pre stromy. Stromy niekedy hynú jednotlivito, nenápadne, no niekedy, najmä pri extrémoch počasia, však môže dochádzať k odumretiu porastov na stovkách až tisícach hektároch. Lesy sa s tým však vždy dokázali vysporiadať. Aby sme ochránili druhy viazané na prírodné lesy, a zároveň mohli sledovať prirodzené procesy, aj v súvislosti s klimatickými zmenami, časť lesov ostáva bez hospodárskych zásahov, ponechané sú výlučne na prírodné procesy.

LESNÉ BIOTOPY

Ako bolo spomenuté, lesy sa počas svojho vývoja prispôbovali podmienkam prostredia. V rámci tohto procesu, ktorý stále prebieha, možno v podmienkach Muránskej planiny rozlíšiť šesť skupín lesných biotopov. Každá z nich je charakteristická nielen drevinovým zložením, ale aj typickými druhmi rastlín a živočíchov, ktoré tieto biotopy tvoria.

BUČINY

Bučiny sú najviac rozšíreným lesným biotopom Muránskej planiny. V nižších polohách býva buk lesný dominantnou drevinou. Je veľmi vitálny a iné dreviny mu dokážu len ťažko konkurovať. Na plošine planiny a na severných svahoch býva spoločenstvo pestrejšie. K buku pristupuje predovšetkým jedľa biela a javor horský, v najvyšších polohách prirodzeného rozšírenia bučin aj smrek obyčajný. Vzácne sa vyskytuje aj tis obyčajný. V závislosti

Bučina v Martinovej doline. Autor: J. Salay